

Petőfi franciául. Jean de Bonnefon, ultramontán érzésű és ragyogó stílusáért mindenütt ismert író érdeme, hogy újra felfedezte a franciáknak Petőfit. Jómaga ugyan nem tud magyarul, de a magyar születésű Paul Régnier fordításait igazi költői érzékkal írta át. Kis füzetükben harmincyolc költeményt és a *János vitéz* egyes részeit adták franciául, csúf, barna papírra nyomva, valószínűleg, hogy olcsón árusíthassák s így minél nagyobb körben terjeszthessék. Erre pedig nagy szükség volt: bár a franciáknál elég sokan — köztük Marcelline Desbordes-Valmore és Coppée — fordították és terjesztették Petőfit, művének teljes képét sehol sem találta meg az érdeklődő és inkább csak a nevét ismerték. Vagy talán azt sem! Hiszen az egyik párizsi napilap belentve a Sorbonne-i ünnepet, lelkesedve ír *Sandor* költészetéről: „Ki ne ismerné Franciaországban, ki ne ismerné a művelt világon Sandort.” Ez a név Dante, Petrarca, Corneille és Racine nagy neveit idézi fel az újságíró emlékében. „P. Sandor halhatatlan, mint halhatatlan a hazája.” Egy másik irodalmi hetiújság megállapítja, hogy Petőfi Franciaország barátja volt, mint János vitéz című *regénye* bizonyítja és a következő életrajzi adatot jegyzi fel róla: „Egyszer megállított egy diligence-ot és kifosztotta az utasokat, de nem bántotta őket. A diligence újra elindul. Petőfi utána ered, újra megállítja és visszaadja a károsultaknak, amit az imént elrabolt.” Kézenfekvő a magyarázat, hogy itt meg Rózsa Sándor betyár hőstetteit írták Petőfi számlájára. Nem mondunk tehát nagyot, ha azt mondjuk, hogy Bonnefon ismeretlen költőt fedezett fel a franciáknak.

A költemények kiválasztása arra vall, hogy a fordítók elsősorban az exotikumot keresték Petőfiiben: az alföld, a pusztá képeit mind együtt találjuk a kis füzetben. Másrészt hazafias költészetét fordították le, — köztük *Erdélyben*, *A székelyek*, — és különös kedvvel azokat, amelyekben Petőfi a németet szidja. (A franciák mindig szöszerint veszik a *Jaj, be huncut a német*-et és Berlinre gondolnak.) Legjobban a *szabadság* költőjéért lelkesedik Bonnefon. A szerelmi líra ellenben háttérbe szorul nála. A francia itt kevésbé túri a

próza fordítás költőietlenségéit, mint a leírásban vagy a hazafias retorikában. Így a legremekebb versekből csak a *Szeptember végén* és egypár dal került bele a fordításba. Azonban így chronologikus sorrend vagy a kommentár hiánya miatt különösen szeszélyesnek tűnhet fel Petőfi: a mély hitvesi érzés zokogása után (*Szeptember végén*) pokolba küldi a feleségét (*Ezrivel terem a fán*), holott az utóbbi ifjúkori játék, melynek fordításában még hozzá a játék célja, az egytagú rácsapó rím, teljesen elvész, felolvad a lapos történetté vált francia prózában.

Persze nehéz, sőt lehetetlen Petőfit franciára fordítani. Franciára fordítani általában csak prózában lehet, mert a francia vers másfajta lírai hangulattal jár, mint a magyar és összeegyeztethetetlen Petőfi egyszerű, naiv, homéroszi stílusával. De meg a technikai akadályok is túl nagyok s a nálunk kolportált Vértess-Lebourg-féle rímes fordításokon francia fül elsősorban az ügyetlen, tökéletlen versformát érzi, mert ezeket magyar füllel írták franciául.

A legnagyobb akadály a francia fordításban a két nyelv rendszerének különbsége. A magyar nyelv költői gazdagsága igéiben van: a mozdulatot, a hangot, fényt, szóval az érzéki benyomás legfinomabb árnyalatát magában az aktusban percipálja, tehát természetesen, naiv nyelv; a francia főnevesíti, elvonja, racionalizál és ninesen szava a futó igei mozzanatokra. Lebben, lobban, csobban, zörren, oson, csattan, suhan, suhog, emelint, pödörint, óbégat stb. stb. a különféle igezőkkel kombinálva úgyszólván ismeretlen világ a francia lélekleben, mely mindezt rögtön analizálva fogja föl, körülírásokkal, rikkán egységben. Így aztán *összekoccan* = *se brouille*, akárcsak összevész, összezördül, összemarakodik stb. (*A jó öreg korcsmáros*); *kurjogat* = *pousser des cris* (Falu végén kurta kocsmá...), de ugyanígy volna franciául: kurjant, sikongat, sikkant, sikolt, rikkant, rikolt, stb., legfeljebb a *cris* jelzője, tehát egy statikus mondatem változnék. Így lesz a *fölpattan* = *il se fache* (A csárda romjai); *lomhán szipákol* = *fume pareusement* (A pusztá télen). Ezért lesz Arany, ki legjobban ismerte a magyar igerendszer titkait, örökre lefordíthatatlan.

Tárgyi tévedés visító vércsét *pic-vret*-rel, királydinnyét egyszerűen *grains dorés*-val, szegénylegényt *mendiant*-nal fordítani.

Vizont ha egyfolytában olvassuk e prózai verseket, érezzük, hogy költői lélek írta át azokat és még ezen a furcsa idegen burkon is keresztül-lüktet a nagy, a legnagyobb lírikus tüzes érverése. Köszönjük a fordítóknak, hogy legalább azt sikerült átvenniök nehéz nyelvükre, ami a legfontosabb: a belső lendületet. Ezen a fordításon keresztül meg lehet érezni a magyar géniusz eredetiségét.

Eckhardt Sándor.

Kéky Lajos: *Petőfi. Élet- és jellemrajz.* (Athenaeum, 1922.) A százados évforduló alkalmi kiadványai közt szerényen ajánlja magát Kéky könyvecskéje, melynek „minden becsvágya az, hogy mennél szélesebb körökben — az érdeklődő művelt közönségben s az ifjúságban — segítsen megérteni ezt a csodálatos jelenséget.” Ezt a kitűzött célt a szerző teljes mértékben el is éri. Lelkiismeretesen összefoglalja a gazdag Petőfi-irodalom eredményeit s így megbízható képet ad a költő életéről, egyéniségéről, a költészetéről vallott fölfogásáról, költői természetének tartalmáról, művészetéről és jelentőségéről. De Kéky könyve több a megbízható kalauzsnál, mert minden szavában érzik a tudáson és a megértésen fölül a megérezés melegsége, a művészi újraélésnek bensősége, amit a szerző nem a kész irodalom ügyes felhasználásából merít, hanem saját lelkéből, melyet a költő műveinek varázsa illetett. Világosan rámutat Petőfi költészetének ama mozzanataira, melyek a maga korában az újság ingerével hatottak, s azokra az értékeire, melyek maradandóvá tették irodalmunkban; ezt különösen az *Egyénisége* fejezetében, s a *Költészet*e fejezetének első és utolsó szakaszában találjuk. Csupán egy zárófejezetnek érezzük híját, amelyben a szerző Petőfinek világirodalmi jelentőségét is összefoglalta volna. A könyv adatszerű elemei természetesen megbízhatók, legfeljebb egyet lehetne ekként kiigazítani, hogy *A helység kalapácsa* kevéssel megelőzte a *Versek* megjelenését. Hogy nem Petőfi merített először a népköltésből, azt a szerző maga fejt ki, mikor

az elődöknek hozzá való viszonyát élesen megvilágítja. Ezt még azzal lehetne kiegészíteni, hogy elődei nem hogy válogattak a természet jelenségeiben, hanem nem tudtak eléggé elszakadni az irodalmi hagyománytól, míg Petőfi csodálatosan gyors fejlődésében kibontakozik belőle s a maga szemével nézve a mindenséget, nem örökölt, hanem saját személyi élményét alakítja művészig.

Kéky kitűnően ért hozzá, hogy egyszerű és világos előadásába beleolvassa Petőfinek saját szavait s így petőfies színt és zamatot adjon fejtegetéseinek. Így könyve nemcsak hű és megbízható kalauza a magát rábizó olvasónak, hanem kedves kísérelője is a költő egyénileg és művészig gazdag kincstárában.

Tolnai Vilmos.

Zilahy Lajos: *Szépapám szerelme.* (Regény. A Kultúra kiadása.) Költőnk szépapja elmegy a váradi szüretre, hogy megnyerje Koós Terézia szívét; a leány apja hűvösen fogadja, mert hát az öreg, aki akkor huszonöt esztendő volt, gézengúz hírében állott. Pedig szereti Teréz, de nem tehet apja akarata ellen s ezt meg is írja könnyűvérű gavallérjának. Mártonnak kapóra jön a török háború; derekasan harcol s meg is sebesül. A temesi futás után hazakerül, éppen az öreg Koós temetésére; az akadályok elsímulnak s Teréz a felesége lesz.

Nagyjából ennyi volna a másfél-száz oldalnyi elbeszélés tartalma. Regénynek szintűgy nem nevezhetnők Zilahy könyvét, mint ahogy helytelen ez a műfaji minősítés a mai, *regény*-nek jelzett könyvek kilencven százalékára.

Csupa líraiság; részletesebb jellemfestés, cselekvény kevés van benne; egy sereg színes, pár ecsetvonással odavetett jeleneten lovagol át a hős, mint valami huszárkalandon. Zilahy érdekesen, biztos kézzel ír le apróságokat; például ahogy az öreg borotválkozik s a szüretre készül, maga egy kerek, finom novella. A két szerelmes forró ölelkezését mi is érezzük; a tábor mintha előttünk hemzsegne; egy-két ódon stílusú levélből a régi jó világ levegője árad. Érdekesen megrajzolt alak Márton, az író szépapja. A féle víg-szomorkás, őszinte, nyers lélek, akiből hirtelen tör fel szerelem, sze-